

Даниї, автор класифікує професійні компетентності учителя сучасної данської школи на ключові, базові та спеціалізовані та надає їм характеристику.

Summary

The article deals with determination of the secondary school teachers' competences in the modern Danish society. On the basis of the main international and national documents analysis on teacher training, the author classifies professional competences of the modern Danish teachers as key, basic and specialised competences and characterises the most important of them.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійні компетентності вчителя, данська школа.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональные компетенции учителя, датская школа.

Key words: competence approach, professional competences of teacher, dutch school.

Подано до редакції 13.10.2011.

УДК 37.034

©2012

Чабаненко І.А.

ПИТАННЯ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В РОБОТАХ КЛАСИКІВ
ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сьогодні Україна перебудовує економіку, культуру, практику міжнародних стосунків, систему освіти і виховання сучасного громадянина держави. Тому, важливе місце в освіті і суспільстві посідає формування якісно нового світобачення і адекватного сприймання себе, як повноцінної і гармонійно розвиненої, психологічно врівноваженої особистості. Серед завдань, що стоять перед сучасною освітою, одним з важливіших є статево виховання молоді.

Відносини між чоловіками і жінками у всіх сферах суспільного і особистісного життя стають більш демократичними і рівноправними, що забезпечує більше простору для розвитку особистості, котра сьогодні характеризується певною відмежованістю від прийнятих й усталених суспільством стереотипів. Така ситуація спричиняє виникнення безлічі соціальних і психологічних проблем та конфліктів, значна кількість яких пов'язана з формуванням та розвитком статево-рольових відносин між чоловіками і жінками. Питання статевого виховання є актуальними питаннями сьогодення, оскільки незнання молоддю елементарних норм поведінки щодо спілкування з протилежною статтю приводить до психологічних травм, захворювань, які передаються статевим шляхом, абортів і т.і.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... В психолого-педагогічній літературі в даний час представлені дослідження, які аналізують і систематизують напрями, форми, методи роботи з питань статевого виховання, але чисельність проблем, пов'язаних з необізнаністю в питаннях статевого виховання свідчить про можливість необхідності продовження пошуку розв'язання даної проблеми.

Різні аспекти статевого виховання розкривається в багатьох працях педагогів та психологів.

С.Голод, Д.Ісаєв, В.Каган, І.Кон, Д.Колесов, А.Хрипкова та інші розглядають проблему статево-рольової соціалізації молоді з позицій сексології та фізіології, психогігієни статі.

Л.Арутюнова, Л.Байкова, О.Богданова, В.Мухина, Т.Рєпіна та інші зосереджують увагу на морально-етичних аспектах статевого виховання, виховання почуття честі юнаків та дівчат.

Ю.Азаров, І.Гребенніков, І.Дубровіна, С.Ковальов та інші присвячують свої роботи підготовці молоді до особистого життя, кохання та шлюбних стосунків.

Ю.Гаврилов, А.Меренков та інші описують формування сексуальної культури молоді.

Цінний досвід щодо питань статевого виховання маємо і в історико-педагогічному досвіді.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз спадщини класиків педагогіки, а саме: А.Макаренка, Г.Ващенко та В.Сухомлинського щодо питань статевого виховання підростаючого покоління.

Виклад основного матеріалу дослідження... Статево життя – це невід'ємна частина людської культури, яка з одного боку, виражає та узагальнює, а з іншого – регламентує та координує багату кількість сексуальних почуттів людини. Саме тому, статево виховання – це система науково обґрунтованих заходів, які направлені на оптимальний психосексуальний розвиток дитини, підлітків та молоді, виховання в них правильного ставлення до питань статі з нормами та вимогами суспільства.

Аналіз спадщини видатних педагогів стосовно конкретної проблеми доцільно здійснювати у контексті освітньої політики держави у певний історичний період розвитку з урахуванням соціокультурного фону, тому що шкільна освіта знаходиться в прямій залежності від суспільно-політичних явищ і процесів, які в цілому визначають зміст і функціонування загальноосвітньої школи.

Суспільно-політичні процеси сорокових років XX століття зумовили необхідність введення принципу гендерної диференціації у педагогіку, запровадження політики роздільного навчання хлопців і дівчат, впровадження різних моделей соціалізації учнів залежно від їх статевої приналежності. Вся ідеологічна сила того періоду була спрямована на формування священного статусу сім'ї та її смислового центру – образу матері. Візирцем вважалася така жінка, яка вміло поєднувала материнство з працею поза домом. В 50-тих роках розпочався період суперечливих і складних спроб реформування освітянської сфери: етап відмови від принципу гендерної диференціації в радянській системі освіти, що зумовило початок нового періоду, який відбився і на стані освіти й виховання.

Основи наукового підходу до проблеми статевого виховання дітей та молоді у вітчизняній педагогіці першої половини XX ст. заклав саме А.Макаренко. Він вважав цю проблему однією з найскладніших питань педагогіки. Свої погляди на розв'язання завдань статевого виховання молоді педагог розкрив у працях “Книга для батьків” (1935), “Лекції про виховання дітей” (1937) і в процесі своєї практичної педагогічної діяльності.

А.Макаренко підкреслював необхідність домінування соціального аспекту у статевому житті, наголошував на тому, що “статеве життя людини має істотно відрізнитися від статевого життя тварини” [3, с.425]. Саме тому, педагог вважав статеве виховання дітей та молоді дієвим засобом соціалізації статевих прагнень та почуттів, яке мало органічно входити до складу навчально-виховного процесу школи, оскільки “...при вихованні у дитини чесності, працездатності, звички до чистоти, поваги до іншої людини, до її хвилювань та інтересів, любові до Батьківщини... ми вже виховуємо її у статевому напрямі” [3, с.428].

Педагог був глибоко переконаний у тому, що статеве виховання дитини у сім'ї відбувалося б ефективніше, якби суспільство в цілому приділяло більше уваги цьому питанню. Адже, сім'я – це первинний колектив для дитини, “сім'я – найважливіша сфера, де людина проходить свій перший суспільний шлях! І якщо цей шлях організовано вірно – вірно піде і статеве виховання” [3, с. 262]. Антон Семенович наголошував на необхідності встановлення правильного режиму в сім'ї і школі, забезпечення нормальної завантаженості дитини турботами і працею, спортом і продуманим дозвіллям. Він схвалював дії тих батьків, які залучають синів до домашніх справ, щоб полегшити становище жінки в сім'ї. Прагнення допомогти матері в домашньому господарстві, стверджував А.Макаренко, розвивають у хлопчика благородство, повагу до жінки, а “чоловічі” вчинки виявляються у захисті дівчинки від розбещених однолітків, поступці місцем у транспорті тощо. На переконання педагога, виховання дитини неможливо поза прикладом батьків, впливу їх авторитету. Справжня любов між батьком і матір'ю, їхня пошана одне одного, допомога і піклування, одверто допустимі вияви ніжності і ласки слугують могутнім виховним чинником, викликають у дітей увагу до серйозних взаємин між чоловіком і жінкою.

Виховання хлопчика або дівчинки необхідно розпочинати саме з перших років життя дитини, вкладаючи до змісту статевого виховання формування почуття інтимної поваги до питань статевого характеру, гармонійної єдності сім'ї та кохання: “ми повинні так виховати наших дітей, щоб лише з почуттям кохання вони могли насолоджуватись статевим життям, і щоб свою насолоду, своє кохання та своє щастя вони реалізували в сім'ї. ...Будь-яке інше статеве виховання обов'язково буде шкідливим та антисоціальним” [3, с. 427]. Тому важливим аспектом дорослішання є статеве просвіта та виховання і потрібні вони не для того, щоб уберегти юнаків та дівчат від сексуальності, по-перше – це не можливо, по-друге – і не потрібно, а для того, щоб навчити керувати цією важливою частиною суспільно-особистісного життя, допомогти правильному гармонійному розвитку підростаючого покоління, повноцінному формуванню дітородної функції, почуття відповідальності за здоров'я майбутнього(ої) чоловіка/жінки та дітей.

Розмірковуючи про виховання щодо питань статі, видатний педагог писав, що людське кохання “не може вирости просто з надр простого зоологічного статевого потягу. Міцність “любовного” кохання може бути знайдена тільки у досвіді нестатевої людської симпатії. Молодий чоловік ніколи не буде кохати свою наречену і дружину, якщо він не любив своїх батьків, товаришів, друзів. І чим ширша область цієї нестатевої любові, тим благородніше буде і кохання статеве” [2, с. 234].

Педагог розумів цілісність людської особистості, а мету виховання сприймав як програму людської особистості, програму людського характеру. Таку програму він розкрив у статті “Проблеми шкільного радянського виховання”. А звідси висновок про те, що не можна виділити окремо трудове виховання, правове, патріотичне чи моральне...

Заслуговують уваги і думки видатного українського вченого, педагога та психолога зі світовим іменем Г.Ващенко щодо проблеми статевого виховання дітей та молоді. Твори вченого, написані у різні роки, для теперішнього педагога мають надзвичайну цінність, бо можуть допомогти наповнити національним змістом освітньо-виховну роботу в школі і не лише в школі: “Виховний ідеал”, “Мораль християнська і комуністична”, “Виховання любові до Батьківщини”, “Виховання статевої чистоти і стриманості”, “Виховання чесності й принциповості”, “Виховання пошани до батьків і старих”, “Роль релігії в житті людства і релігійне виховання молоді”, “Проект системи освіти в самостійній Україні”, “Педагогічна наука в СРСР”, “Загальні методи навчання”,

“Праці з педагогіки та психології”. Погляди Г.Ващенко вирізняються своєю багатогранністю і глибинністю підходу до різних аспектів педагогіки та дидактики, маючи на озброєнні знання психології, включно з етнопсихологією, і все це скріплене вченням богослов'я та християнської моралі.

На думку педагога, саме традиційні моральні якості українців щодо здорового родинного життя, мають стати основою міжстатевого виховання молодого покоління, адже “родина завше була найважливішою підвалиною життя суспільного, а значить і державного”. Взагалі, в основу виховання української молоді Г.Ващенко ставить загальнолюдські цінності, до яких належать: закон про творення добра і боротьби зі злом, шукання правди і побудова справедливого ладу, заснованого на плеканні любові і краси. Видатний педагог виступає за гармонійне виховання людини та її усіх трьох складових елементів душі: розуму, почуттів і волі відповідно до обдарованості й інших природних властивостей людини. У цьому він приєднується до таких класиків педагогіки, як Сократ, Я.-А.Коменський, Песталоцці, Ж.-Ж.Руссо, Г.Сковорода, К.Ушинський та ін. Однак, на відміну від них, Г.Ващенко мету життя людини визначає і конкретизує згідно зі своїм християнським світоглядом, як службу богові й Україні. Людина як твір божий, з безсмертною душею, належить Творцеві і саме Йому має коритися і служити. Служіння це полягає у виконанні і шануванні заповідей, що утворюють моральний кодекс поведінки між людьми. Однією з найважливіших заповідей є заповідь Любові, Любові до Бога і любові до ближнього. Найближчими “ближніми” є члени родини, далі роду і народу, а далі – людства.

Г.Ващенко впевнений, що висока статева мораль підносить духовний рівень людини. Саме тому, в процесі виховання юнака та дівчини особливу увагу видатний педагог, філософ та психолог звертав на плекання моральної чистоти, формування усвідомленого почуття дівочої та юнацької честі, стриманості статевих почувань принципам моралі. Педагог був переконаний у тому, що мораль, принципи моралі у першу чергу повинні керувати статевими потягами та бажаннями. Педагог стверджував, що треба виховувати у молоді свідомість власної гідності, на основі якої виробляється правдивість, вірність даному слову, чесність. На цій же основі базується і дружба, що за козацьких часів культивувалася у формі побратимства[2,с.57].

Вчений-педагог, пишучи “Проект системи освіти в самостійній Україні”, виданий в Мюнхені в 1957 році, виступає за виховання вільної, розкутої людини, котра керувалася б внутрішнім моральним імперативом і відповідальністю за свої вчинки перед Богом і своїм народом. Для виховання такої людини потрібна відповідна освітньо-виховна система, котра спиралася б на властиві Україні світоглядні засади:

1. визнання Бога як абсолютної істини Добра і Краси, як Творця Промислителя світу;
2. віра в безсмертя душі людини і перевага духу над тілом;
3. визнання абсолютної вартості особистості людини як образу і подоби Божої;
4. визнання як основи моралі любові до Бога і ближнього.

Г.Ващенко стверджував, що любов до ближнього має поєднуватись з правдивістю, чесністю, миролюбством, вірністю даному слову, а людина мусить володіти собою, не коритися пристрастям й обмежувати свої інстинкти.

Кохання – це практичний ідеалізм, реальна духовна практика, що тисячоліттями тримала на світі наших предків. У коханні, як і в релігійності, людина самоздійснює духовно-біологічну цілісність свого єства й прилучається до Всеєдиного Ладу. Двоє закоханих досягають взаємності в гармонійній пульсації сердець, у взаєморозумінні, в тілесній близькості. Тільки в чистоті інстинктів, у просвітленості сердець і зрілості свідомості люди сягають надземної радості кохання – волі духу. Радість кохання просвітлює Людину й відроджує в ній генетично-духовну спорідненість із Земною Природою і Всеєдиним Духом.

Найбільш чітко свої погляди на статеve виховання школярів Г.Ващенко розкрив у праці “Виховання статевої чистоти і стриманості”. Так, спираючись на теорію французького психолога Рібо, який виділив три стадії у розвитку статевого почуття людини (інстинкт; інстинкт, пробуджений почуттям ніжності – кохання; ідеальне кохання, коли фізіологічні моменти відіграють другорядне значення), педагог підкреслив, що перехід людини до моногамії на ранніх ступенях культурного розвитку людства призвів до формування статевої моралі, мета якої – унормувати статеve життя людини. Слід зазначити, що некеровані інстинкти у поведінці Г.Ващенко вважав згубними для особистості: “у людини інстинкти не діють з такою чіткістю, як у тварин, і не регулюють так, як у них її життя. Людина має волю, сумління і сама спрямовує тим чи іншим шляхом своє життя. Тому інстинкти людини, не маючи в собі достатньо регулюючої сили, і не будучи опановані людиною, можуть повести і до фізичного й морального розкладу”[1, с. 105].

Унікальним внеском до теоретичної розробки та практичної реалізації положень статевого виховання школярів стала діяльність педагога-новатора В.Сухомлинського, який вперше в радянській педагогіці офіційно заявив про те, що існує лише особистість чоловіка і особистість жіноча, а не особистість взагалі і саме від статевої соціалізації багато у чому залежить: майбутня задоволеність життям, гармонійність життєвого світу, рівень самореалізованості людини та ін. “Немає абстрактного підлітка, як часто звикли називати людину цього віку, є конкретна людська особистість – чоловік чи жінка, які народжуються на наших очах”[5, с. 71].

Педагог не виділяв статеве виховання в окремий напрям, а розглядав його у багатогранному навчально-виховному процесі громадськості, школи та сім'ї. На думку педагога-новатора, позиція ігнорування питань статевого характеру з боку офіційної вітчизняної педагогіки позбавляла виховання конкретності та життєвості, адже "...не всім бути фізиками й математиками, а чоловіком і дружиною – всім, батьком і матір'ю – всім" [4, с.187]. У багатьох працях педагог розкривав психологічні і фізіологічні особливості дівчаток і хлопчиків, обстоював індивідуальний підхід до особистості у процесі виховання у залежності від її статевої приналежності, давав практичні поради, як виховувати хлопчиків чоловіками, а дівчаток – жінками, матерями, як враховувати відмінності між статями у навчально-виховному процесі школи.

"Книга про любов", "Батьківська педагогіка", "Народження громадянина" та інші твори видатного педагога-новатора стали вже класикою педагогіки.

У своїх працях Василь Олександрович серйозно ставився до питань виховання майбутніх чоловіків: загартовування, важчі роботи, допомога старшим і дівчатам тощо. Хлопців слід привчати до того, щоб вони брали на себе більше напруження, більший тягар, більшу відповідальність. Нагадування: "Ти чоловік" сприяє вихованню лицарського ставлення до дівчини, бо "ставши чоловіком і батьком, він, можливо однією своєю працею утримуватиме сім'ю. Саме в цьому обов'язок, відповідальність і гідність чоловіка". "Народження чоловіка відбувається, висловлюючись образно, в більших муках, ніж народження жінки, хоча, здавалося б, повинно бути навпаки" [5, с. 76]. Поряд із почуттям мужності, патріотизму, вірності обов'язку педагог уважав нагальною потребою виховувати у хлопців почуття глибокої поваги до жінки й відповідальності за свої бажання та вчинки. "Поважай дівчину, бережи її гідність, гордість, незалежність. Дівчина, яка пробудила в тебе почуття симпатії, може стати твоєю дружиною, матір'ю твоїх дітей" [6, с. 386].

Василь Олександрович стверджував, що батько впливає на формування почуття відповідальності та чоловічої гідності, на моральні якості сина. Так, у "Листах до сина" поряд із проблемами моральності, етики та естетики людських взаємин, ставлення до праці, до навчання торкається автор і теми виховання статевої культури молоді. У "Листах до доньки" В.Сухомлинський розкриває ідеальну природу почуття любові. Він відповідає чотирнадцятирічній дочці на питання "Що таке любов?" так, як колись самому відповіла найдорожча для нього в юнацькі роки людина, бабуся: "любов – це вічна краса та безсмертя людське" [5, с. 290]. Проте і тут педагог не обходить питання відповідальності дівчини-жінки за долю свого кохання. "Дівчинка, дівчина, жінка з материнським молоком мусить засвоювати ту істину, що любов – це відповідальність. Перш за все – відповідальність, а вже потім – насолода і радість" [5, с. 296]. В.Сухомлинський наголошує, що дівчина, жінка якоюсь мірою є вихователем юнака, чоловіка, майбутнього батька. Тому вона повинна стати мудрою главою родини, "бути хазяїном свого почуття". "Жінка – володар і повелитель у коханні – це могутня сила, яка виховує справжнього чоловіка. Я тисячу разів переконаний, що мужність жінки творить духовне благородство, красу, відданість, вірність чоловіка" [4, с. 250]. "Твоє ставлення до дівчини – це дзеркало твоєї душі", – наголошував В.Сухомлинський в своїх "Моральних заповідях дитинства і юності".

У свою чергу, дівчата – майбутні матері, тому змалку потрібно розвивати і виховувати в них почуття материнської відповідальності, правильне уявлення про сім'ю, ставлення до сімейного життя і материнську любов. При цьому строгість дівчини, її вимогливість і нетерпиме ставлення до зла і несправедливості, прагнення бути самобутньою, яскравою, незалежною особистістю є своєрідним засобом виховання в юнаків якостей чоловіка. Педагог застерігав дівчат бути обачливими, не соромитися "перебирати" у пошуках вірного та мужнього супутника життя. "Виховання стійких, мужніх, незламних, непримирених до зла жінок – це одне з найважливіших завдань формування людини". Василь Олександрович вважав великою педагогічною мудрістю навчання дівчат контролювати свої почуття, керувати ними. Видатний педагог стверджував, що в освіті і вихованні дівчат майже не переслідуються мета добитись того, щоб їхній усесторонній розвиток здійснював вагомий вплив на зміст і спрямованість духовного життя членів суспільства. При вихованні майбутньої матері в сім'ї слід звертати увагу на формування жіночності, оскільки виховна сила жіночності непомірно збільшується з настанням материнства. На думку педагога, справжня жіночність – це поєднання ніжності, суворості, ласки, непохитності. Не малим фактом є те, що для виховання доньки робить саме батько, який виступає як перший в її житті взірець чоловіка, стосовно якого формуються базові установки гендерної поведінки.

Отже, виховання жінки-матері та чоловіка-батька розглядалося Василем Олександровичем як своєрідне усвідомлення і подолання кризи педагогічної думки і шкільної практики радянського періоду, як результат ідейно-теоретичного пошуку нових, нетрадиційних для педагогіки того часу змісту, шляхів і засобів виховання.

Висновки... Таким чином, незаперечним є факт, що жоден з педагогів не виокремлював статеве виховання як таке. Але всі троє підходили до виховання особистості, яка повинна розвиватися та виховуватися органічно, гармонійно та всебічно. Тому, статеве виховання повинно бути обов'язково присутнім при вихованні представників підростаючого покоління, які в майбутньому будуть виконувати ролі дружини/чоловіка, матері/батька.

Література

1. Ващенко Г. Виховання статевої чистоти і стриманості. Вибрані педагогічні твори / Григорій Григорович Ващенко. – Дрогобич : Відродження, 1997. – С.102–112.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. / Г.Г.Ващенко // Дивослово. – 1996. – № 4. С. 55-58
3. Макаренко А.С. Книга для батьків: лекції о вихованні дітей. / Антон Семенович Макаренко. – М. : Правда, 1986. – 448 с.
4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Лист до дочки / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1978. – С.241-250.
5. Сухомлинський В.А. Книга о любові / Василий Александрович Сухомлинский; сост. А.И. Сухомлинская, Л.В. Голованов. – М. : Молодая гвардия, 1983. – 191 с.
6. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину: тв. в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – 386 с.

Анотація

В статті аналізуються погляди класиків педагогічної думки: А.Макаренка, Г.Ващенко та В.Сухомлинського щодо питань статевого виховання підрастаючого покоління. Автор статті розглядає досвід щодо статевого виховання в практичній діяльності класиків та порівнює відношення педагогів до проблем статевого виховання.

Аннотация

В статье анализируются взгляды классиков педагогической мысли: А.Макаренко, Г.Ващенко и В.Сухомлинского на проблемы полового воспитания подрастающего поколения. Автор статьи рассматривает опыт по половому воспитанию в практической деятельности классиков и сравнивает отношение педагогов к проблеме полового воспитания.

Summary

In the article the views of classics of pedagogical thought such as A.Macarenko, G.Vaschenko and V.Sukhomlinsky regarding the problems of sexual education of growing up generation are analyzed. The author of the article considers the experience with regard to sexual education in the practical work of the classics and compares the relationship of the pedagogues to the problems of sexual education.

Ключові слова: виховання, статеве життя, статеве виховання.

Ключевые слова: воспитание, половая жизнь, половое воспитание.

Key words: education, sexual life, sexual education.

Подано до редакції 10.10.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Стеценко Н.М.